

Marta Trusewicz-Pasikowska

Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie

**Małgorzata Kabat, *Kreatywność w edukacji nauczyciela*,
Wydawnictwo Naukowe UAM,
Poznań 2013, s. 378.**

Małgorzata Kabat jest wieloletnim nauczycielem akademickim wykładającym na UAM, jej zainteresowania badawcze oscylują wokół szeroko rozumianej twórczości. Niniejsza książka wieńczy postępowanie badawcze rozpoczęte w roku akademickim 2004/05 oraz 2007/08 z pogranicza nauk pedagogicznych i psychologicznych. Autorka zwraca w niej uwagę na rosnące tempo przemian cywilizacyjnych rozpoczynających się od XVIII wieku, czego następstwem są wyraźne zmiany w podejściu do edukacji nauczyciela i jego kreatywności. Kabat w publikacji podkreśla „znaczenie nauczyciela i jego kreatywnych predyspozycji we współczesnym świecie (...) nauczyciel jest [dla niej] niepowtarzalną osobą wykonującą społecznie użyteczny zawód, umożliwiającą wprowadzanie innych na określony poziom jakości życia. Stanowi impuls oddziaływania całym sobą (...)” (s. 9), przez co kreatywność konstituuje swoją pozycję w różnych obszarach oświatowego funkcjonowania nauczyciela.

Książka jest estetycznie wydana, opatrzona krótkimi abstraktami umieszczonymi na początku rozdziałów, co pozwala czytelnikowi na wstępne zapoznanie się z treścią poszczególnych rozdziałów. Brakuje w niej jednak notatki o autorce.

Praca składa się z dwóch części. W pierwszej autorka wymienia i łączy różne koncepcje, które oddziaływały na edukację nauczyciela i jego kreatywność. Pierwszy rozdział traktuje o sposobie w jaki przekazywano wiedzę i umiejętności uczącym się, po to aby twórczo kształtować ich predyspozycje. Dzięki czemu nauczyciel powinien umieć odnaleźć się w oświatowej rzeczywistości, którą kształtują zmiany cywilizacyjne. Rozdział drugi dotyczy kreatywności i jej implikacji w edukacji nauczyciela. Podkreśla wieloznaczność ujęć pojęcia „twórczość” i „kreatywność”, obrazuje różnorodne uwarunkowania kreatywności, a także zwraca uwagę na współzależności i problemy pojawiające się na płaszczyźnie edukacji nauczyciela. Trzeci rozdział przybliża (nie)znaną drogę nauczyciela do kreatywności. Kabat zwraca w nim uwagę na różne poglądy i teorie traktujące o indywidualności nauczającego, osobowościowym wymiarze cech, które

wpływają na kształtowanie się jego kreatywności, a także istocie warsztatu pracy nauczyciela jako potencjale jego możliwości.

W empirycznej części książki przedstawiono wyniki badań ilościowych i jakościowych jakie Małgorzata Kabat zrealizowała w procedurze eksperymentalnej (randomizowanej) i diagnostycznej (badania longitudinalne). Próba badawcza została dobrana w sposób celowy, składała się z nauczycieli będących zarówno adeptami sztuki nauczania, jak i wykładowcami oraz studentami UAM, w sumie stanowiła 384 osoby. Najczęściej badanymi były kobiety w wieku 25 lat i powyżej 40 roku życia z różnym stażem pracy i możliwościami, co odpowiada charakterystyce populacji nauczycieli.

Autorka starała się zgłębić kreatywność przebadanych nauczycieli, uwzględniając ich predyspozycje umożliwiające projektowanie twórczych i odtwórczych rozwiązań zadań zintegrowanych na przedmiocie metodologia badań społecznych oraz w ich praktyce zawodowej. Stara się odpowiedzieć na pytanie: *Jakie są przejawy kreatywności edukujących się nauczycieli studiujących na UAM?* Autorka wymienia 12 problemów szczegółowych, które są niezwykle obszerne i doprecyzowywane poprzez mnogość cudzysłowów, przez co te pytania stają się mało czytelne. Przedstawia także 12 hipotez w których powołuje się na autorytety. Zastanawiające jest to, że autorka stawia hipotezy w badaniach diagnostycznych, które dodatkowo argumentuje powołując się na literaturę i znanych profesorów. W związku z takim podejściem Kabat można spodziewać się, że wszystkie stawiane przez nią hipotezy zostaną potwierdzone. Rzeczywiście tak się stało. Pojawia się jednak pytanie czy przeprowadzone przez autorkę badania były diagnostyczne czy tendencyjne? W pracy wykorzystano zarówno narzędzia samodzielnie skonstruowane przez autorkę, jak i standaryzowane, służące do ustalenia stopnia występowania i nasilenia wyodrębnionych w postępowaniu badawczym czynników. Badania rozpoczęto od analizy dokumentów umożliwiającej wstępne zapoznanie się z informacjami na temat badanych, takich jak: wiek, płeć, staż pracy, środowisko. Główną metodą badań był eksperyment randomizowany, który jest jednym z głównych sposobów badania twórczości. Zadaniem badanych było rozwiązanie nowego i nieznanego zadania, jakim były zadania zintegrowane z metodologii nauk społecznych, w których wykorzystano badanie w działaniu. Przeprowadzony przez Kabat eksperyment składał się z pięciu etapów: badań wstępnych (forma rozgrzewki intelektualnej potrzebnej w fazie zasadniczej do rozwiązywania zadań zintegrowanych), realizacji badań zasadniczych (zadania z problematyki metodologii badań społecznych), szczegółowej analizy badań zasadniczych, analizy i interpretacji wyników zadań oraz zakończenia eksperymentu.

Kabat w publikacji wykazała się znajomością literatury przedmiotu, zarówno polskiej, jak i zagranicznej, którą zebrała podczas międzynarodowych konferencji organizowanych w latach 2004-2012, a także uczestnicząc w kwerendach bibliotecznych w Niemczech (2005, 2007, 2010). Swobodnie odwołuje się do autorytetów, jednak miejscami można odnieść wrażenie, że część teoretyczna omawianej książki jest jedynie zlepkiem cytatów i odniesień do innych badaczy. Wydaje mi się, że brakuje w tej części pracy stanowiska autorki dotyczącego zmian w edukacji nauczyciela i podejścia do kreatywności.

Na końcu książki znajdują się załączniki, wśród których autorka umieściła *Kwestionariusz czynności zawodowych nauczyciela*, który jest adaptacją kwestionariusza J. Gniteckiego. Niektóre pytania w nim zawarte mogą budzić pewne wątpliwości co do ich trafności, np. Kabat stawia nauczycielom tego typu pytania:

Czy formułowane cele zajęć są przez Panią(a) jasno sprecyzowane? Gdzie respondent swoją odpowiedź miał umieścić na skali od 1 (*nie jasno sformułowane*) do 9 (*bardzo jasno sformułowane*). Warto podkreślić, że do kwestionariusza wkradł się błąd ortograficzny, gdyż zgodnie z zasadami polskiej ortografii partykułę nie z przysłówkami w stopniu równym pochodzącymi od przymiotników piszemy łącznie. Niestety niestaranna korekta tego tekstu umożliwiła znalezienie innych lapsusów, także interpunkcyjnych.

Czy z celów w sposób jasny wynikają zadania i treści nauczania? Odpowiedzi należało umieścić na skali mieszczącej się od (*w słabym stopniu*) do (*w bardzo dużym stopniu*).

Czy zastosowane przez Panią(a) metody nauczania były dostatecznie urozmaicone? Badany pod pytaniem miał podaną skalę rozpoczynającą się od (*mało urozmaicone*) do (*bardzo urozmaicone*).

Zauważam, że mamy tutaj do czynienia z podstawowym błędem metodologicznym, można się spodziewać, iż tak sformułowany kwestionariusz będzie powodować racjonalizację odpowiedzi respondentów, co spowoduje zamiast uzyskanie rzetelnych wyników badań, zwykle artefakty. Nasuwa się także wątpliwość, czy większość respondentów będzie w stanie rzetelnie odpowiedzieć na tego typu pytania? Niepokojące jest także zmniejszenie się o 75% grupy badawczej w czasie trwania badań powtórnych (2007/2008) z powodu choroby i śmierci prof. J. Gniteckiego oraz przejęcia przez Małgorzatę Kabat wszystkich jego obowiązków organizacyjnych, merytorycznych i dydaktycznych w zakładzie metodologii pedagogiki UAM. Biorąc pod uwagę liczebność pierwszej próby (2004/2005) stanowiącej 378 osób, w badaniach powtórnych wzięło udział mniej niż 100 osób, co wydaje się być zbyt małą próbą porównawczą.

Interesujące wydają się być scenariusze trzech przykładowych zajęć z metodologii badań społecznych stymulujących kreatywność ich uczestników. Jednak warto podkreślić, że w pojęciu kreatywności nauczyciela mieści się o wiele więcej, niż powyższe zagadnienie, na którym autorka się skoncentrowała. Z tego względu praca dotyczy jedynie małego obszaru badań nad tytułową kreatywnością w edukacji nauczyciela.

Moim zdaniem książka dobrze pod względem doboru literatury przedstawia zagadnienie kreatywności w edukacji nauczyciela, systematyzuje informacje, które są rozproszone w wielu publikacjach zarówno polskich, jak i zagranicznych. Jednak rozdział metodologiczny i opracowanie wyników badań jest pełne niejasności i niepotrzebnych powtórzeń, model zmiennych i ich operacjonalizacja są niewłaściwe. Książka obfituje w myśli, które już dawno zostały szeroko opisane w literaturze przedmiotu, czego przykładem jest jeden z wniosków autorki: *Kreatywność kandydatów oraz pracujących nauczycieli rozwija i umacnia się, gdy w swoim procesie edukacji, a także na zajęciach z różnych przedmiotów akademickich, pracują, wykorzystując metody aktywizujące i inne do czynnego w nim uczestnictwa, pokazując swój potencjał umiejętności. W związku z powyższym uważam, że część teoretyczna książki będzie interesującą lekturą dla osób, które dopiero zgłębiają swoją wiedzę dotyczącą zagadnienia kreatywności, jednak część badawcza pozostawia wiele do życzenia, a wartość poznawcza przeprowadzonych badań jest znikoma i nie wnosi nic nowego do wiedzy w omawianej dziedzinie.*